

DOI: 10.31558/2307-2318.2023.4.14

УДК 332.1: 334.012.23

JEL: M 21, R 11

Дороніна О.А.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту та поведінкової економіки,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
ORCID: 0000-0001-7430-4881

o.doronina@donnu.edu.ua

Капанова Л.,

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри економічної теорії та підприємництва
Приазовського державного технічного університету, м. Дніпро
ORCID: 0000-0001-6014-9999

kapranova_l_g@pstu.edu

Каспрук А.В.,

слухач Інституту логістики та підтримки військ (сил)
Національного університету оборони України

a.kaspruk@meta.ua

**МІСІЯ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ІНСТРУМЕНТУ
УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Дослідження присвячено обґрунтуванню специфічної місії соціального підприємництва в умовах війни, яке пропонується розглядати як один з прогресивних інструментів управління економікою України, розширення сфери використання якого сприятиме покращанню макроекономічних показників та отриманню важливих результатів соціально-економічного спрямування. Проаналізовано динаміку основних макроекономічних показників в Україні у 2022-2023 рр. та розглянуто консенсус-прогноз їх змін на 2024-2026 рр. Державне реформування підприємництва та ринку праці в Україні ідентифіковано як основу розвитку соціального підприємництва в умовах війни. Наголошено, що сучасна місія соціального підприємництва безпосередньо пов'язана із підтримкою політики соціальної якості, реалізацією актуальних соціальних пріоритетів та зміцненням державної соціальної політики.

Ключові слова: соціальне підприємництво, економіка, управління економікою, макроекономічні показники, соціальна політика, підприємництво, ринок праці

Рис. - 5, Табл. - 1, Літ. – 10

Doronina O.

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department Management and Behavioral Economics Vasyly' Stus Donetsk National University

ORCID ID: 0000-0001-7430-4881

o.doronina@donnu.edu.ua

Kapranova L.

Head of the department "Economic Theory and Entrepreneurship", PhD, Associate Professor,
Pryazovskyi State Technical University: Dnipro, Dnipropetrovsk region, UA

ORCID: 0000-0001-6014-9999

kapranova_l_g@pstu.edu

Kaspruk A.,

Institute of Troops (Forces) Support and Information Technologies,
the National Defense University of Ukraine

a.kaspruk@meta.ua

**THE MISSION OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AS A TOOL FOR MANAGING
THE ECONOMY UNDER MARTIAL LAW**

The study is devoted to the justification of the specific mission of social entrepreneurship in the conditions of war. The social entrepreneurship is proposed to be considered as one of the progressive tools of management of the economy of Ukraine, the expansion of the scope of which will contribute to the improvement of macroeconomic indicators and obtaining important results of the socio-economic direction. The dynamics of the main macroeconomic indicators in Ukraine in 2022-2023 were analyzed and the consensus forecast of their changes for 2024-2026 was considered. The state reform of entrepreneurship and the labor market in Ukraine was identified as the basis for the development of social entrepreneurship in the conditions of war. It is emphasized that the modern mission of social entrepreneurship is directly related to the support of the policy of social quality, the implementation of current social priorities and the strengthening of the state social policy.

Key words: social entrepreneurship, economy, economic management, macroeconomic indicators, social policy, entrepreneurship, labor market

Постановка проблеми. В умовах воєнного стану, що діє в Україні з 24 лютого 2022 р., в економічній сфері перед країною постав новий виклик щодо адаптації системи управління національною економікою до нових умов. Зростання рівня непередбачуваності зовнішніх умов, розширення карти загроз та ризиків, обмеженість всіх видів ресурсів, неготовність більшості суб'єктів економічної діяльності до діяльності в нових умовах через «шоковий» ефект та відсутність відповідного досвіду ускладнили та уповільнили процеси перенаштування економічних механізмів до нових реалій. З часом, система управління економікою дещо трансформувалась відповідно до умов воєнного стану й актуалізувався пошук дієвих інструментів, механізмів та політик, що дозволили б підтримувати життєспроможність економіки на всіх рівнях та її поступове зміцнення, сприяти збереженню всіх видів ресурсів, підтримці економічної стійкості та здатності країни витримувати вплив військових дій. Вважаємо, що одним з таких інструментів є соціальне підприємництво, яке за філософією провадження спроможне одночасно вирішувати нагальні як економічні, так і соціальні проблеми, а також є відносно гнучкішим порівняно з іншими економічними інструментами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблематики розвитку соціального підприємництва в Україні та країнах світу присвячено дослідження таких українських науковців: Бородіна Є., Виговська-Каменко Т., Короцький А., Кифяк В., Малиш Л., Міщук Г., Пилипчук Р., Свинчук А., Тарасенко Т., Трегубов О., Школяр М.,

Якимова Н. Останнім часом зростає кількість досліджень, спрямованих на вивчення проблематики управління національною економікою в умовах війни, серед них, зокрема роботи Геєця В., Кістерського Л., Костриці В. та Бурлай Т., Літинської В. Однак, реалії сьогодення формують науково-практичний інтерес до вивчення спефіки застосування принципів соціального підприємництва в умовах воєнного стану та обґрунтування його місії як інструменту управління економікою.

Формулювання цілей статті. Мета даного дослідження полягає в обґрунтуванні специфічної місії соціального підприємництва в умовах війни, яке пропонується розглядати як один з прогресивних інструментів управління економікою України, розширення сфери використання якого сприятиме покращанню макроекономічних показників та отриманню важливих результатів соціально-економічного спрямування.

Виклад основного матеріалу. Проблематика соціального підприємництва є відносно новою для вітчизняної економічної науки та практики. У національному законодавстві відсутнє чітке його визначення, критерії віднесення бізнесу до соціального є доволі «розмитими», й внаслідок цього в суспільстві відсутнє тотальне спільне розуміння сутності даного виду підприємницької діяльності. Попри це, культура соціального підприємництва останніми роками активно поширюється в країні та зростає кількість підприємств й підприємців, які себе ідентифікують як соціальні, або відповідають критеріям, визнаним світовою практикою.

Серед поширених підходів до визначення сутності соціального підприємництва з урахуванням визначеної мети дослідження зупинимось на таких, що у якості одного з ключових атрибутів підприємництва виокремлюють соціальну місію:

1. Соціальне підприємництво - це діяльність підприємств чи організацій, які функціонують з метою отримання прибутку і його спрямування на виконання соціальної місії в контексті вирішення суспільних проблем, або ж працюють у сфері неприбуткової діяльності, спрямованої на досягнення соціального ефекту [9];

2. Соціальне підприємництво - це підприємство, підприємство, підприємницька діяльність, покликані вирішити соціальні проблеми та задовольнити потреби суспільства. Соціальне підприємництво - це унікальна можливість поєднання соціальної місії з бажанням заробити гроші, надати певні послуги та продати товари; це відповідь суспільства на соціальні потреби [3].

У довоєнний період, у 2021 р. в країні було затверджено Національну економічну стратегію на період до 2030 року [8]. У цьому документі економічну візію було визначено наступним чином:

«Україна - вільна країна, в якій проживають громадяни з високим рівнем добробуту, та ефективна сервісна цифрова держава, що є надійним економічним партнером у світі та прикладом розвитку для всіх країн Східного партнерства»;

«Україна - найпривабливіша країна економічних можливостей для інвестицій, інновацій, ведення бізнесу; найкраще місце для реалізації творчого потенціалу, втілення ідей і власного розвитку».

Очевидно, що в умовах війни підтримка такої візії значно ускладнюється, проте більшість визначених стратегією напрямів є актуальними та їх значущість буде зростати на етапі повоєнного відновлення. Зокрема, це стосується напряму 17. «Підприємництво (розвиток підприємництва)». Стратегічними цілями за напрямом визначено [8]:

забезпечення ефективної державної політики з розвитку підприємництва;
стимулювання розвитку підприємницької культури та компетенцій;

створення умов для підвищення рівня доступу підприємств до фінансів;
створення умов для підвищення рівня доступу підприємств до ринків;
стимулювання розвитку інновацій.

Отже, проблематика розвитку соціального підприємництва в Україні безпосередньо корелюється з цим напрямом, а саме соціальне підприємництво вважаємо надзвичайно потужним інструментом продукування соціальних інновацій, що є вкрай важливо для задоволення соціальних потреб українського суспільства в умовах війни. До того ж, розвиток соціального підприємництва сприятиме реалізації напрямку 20. «Якість життя», визначеного Національною економічною стратегією на період до 2030 р., що передбачає зокрема досягнення такої стратегічної цілі «забезпечення рівних прав та можливості для кожного, інклюзії та безбар'єрності, високого рівня соціального захисту для гідного життя; підвищення рівня зайнятості жінок і чоловіків відповідних вікових груп та скорочення розриву в оплаті праці жінок і чоловіків» [8].

Проведене дослідження макроекономічних показників та їх динаміки у 2022-2023 рр свідчить, що попри війну у 2023 р. економіка України поступово почала відновлюватись. Експерти зазначають, що відновленню активності бізнесу сприяла запроваджена нова економічна політика воєнного часу [10, с. 5]. Ознаки поживлення економіки розкриваються через такі основні тенденції зміни макроекономічних показників:

1. за оцінками Мінекономіки у вересні 2023 р. (порівняно з вереснем 2022 року) реальний ВВП збільшився на 9,1% [$\pm 2\%$] [10, с. 4]. Динаміка ВВП в Україні у довоєнний та воєнний періоди представлена на рис.1. З представленого рисунку видно, що у II кварталі 2023 р. вперше з початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну зафіксовано зростання ВВП до відповідного періоду попереднього року. Це безумовно є індикатором поступової адаптації національної економіки до умов воєнного стану.

Рисунок 1 - Динаміка ВВП в Україні у 2019-2023 рр. [10, с. 4]

2. Загальний темп споживчої інфляції скоротився до рівня, максимально наближеного до показників інфляційної динаміки довоєнного періоду – за дев'ять

місяців 2023 року ціни зросли лише на 3%, а річні темпи у вересні уповільнилися до 7,1% (рис.2) [10, с. 5]. З представленою рисунком видно, що починаючи з 2022 р. в липні та серпні 2023 р. вперше мало місце від'ємне значення показника темпів зростання споживчої інфляції, яке свідчить про уповільнення її темпів.

Рисунок 2 - Динаміка показників інфляції в Україні у 2019-2023 рр. [10, с. 5]

Підсумки листопада 2023 р. свідчать про продовження тренду на сповільнення інфляції – до 5,1% у річному вимірі (з 5,3% у жовтні), до 0,5% – у місячному вимірі (з 0,8% відповідно), а за 11 місяців 2023 року в цілому інфляція була близькою до найкращих показників передвоєнних років – 4,4% [7]. Під час війни поточне помірне відновлення споживчого попиту в умовах стабілізації економіки не несе в собі значного інфляційного тиску, а лише підживлює активність бізнесу, орієнтованого на внутрішній ринок. У той же час, за даними Міністерства економіки України, основними інфляційними чинниками залишаються: сезонне послаблення внутрішньої пропозиції, що зокрема підтримало зростання цін на овочі та всю лінійку молочної продукції; логістичні обмеження для автотранспорту на кордоні; збереження значного рівня витратності на фоні подорожчання електроенергії для бізнесу, логістичних ускладнень тощо [7].

3. У листопаді 2023 р. індекс очікувань ділової активності (ІОДА) був на значно вищому рівні, ніж у листопаді 2022 р. - 49,1 (порівняно з 42,7 у листопаді 2022 р. та 49,6 у жовтні 2023 р.). Відповідно до дослідження стану МСБ в Україні, проведеного «AdvanterGroup» за 10 місяців 2023 року у 25,5% опитуваних респондентів результати на 100% відповідають очікуванням (24,4% за 6 місяців 2023 року та 9,3% - у 2022 році), у 10,9% – перевищили очікування на 10%–30% (6,5% та 8% відповідно) та у 2,9% – суттєво перевищили очікування (на 40% і більше) (1,4% та 6% відповідно). Водночас у 51,2% – результати роботи були нижчими або суттєво нижчими за очікувані показники (53,4% та 50,1% відповідно) та 9,6% – частково або повністю припинили роботу (12,8%

та 26,5% відповідно) [7]. Таким чином, підтримка діяльності МСБ для України продовжує залишатись одним з ключових завдань підтримки економіки в умовах війни.

4. Поступове зростання рівня заробітної плати в економіці з метою утримання та залучення нового висококваліфікованого персоналу в умовах дефіциту робочої сили в країні (рис.3).

Рисунок 3 - Динаміка середньої заробітної плати в Україні за 11 місяців 2023 р., грн [6, с.25]

Щодо впливу процесів поживлення економіки на стан ринку праці, слід зауважити, що на фоні певного зростання кількості вакансій та попиту на персонал, рівень безробіття в країні продовжує бути на рівні вищому за довоєнний, а кількість осіб, що мають статус безробітних у 2023 р. помісячно зростає (рис.4).

Рисунок 4 - Показники ринку праці в Україні за 11 місяців 2023 р., тис осіб [6, с.24]

У жовтні 2023 р. Департаментом стратегічного планування та макроекономічного прогнозування Міністерства економіки України було складено консенсус-прогноз «Україна: відновлення та перспективи зростання» з метою висвітлення консенсусного бачення щодо найімовірнішого сценарію відновлення вітчизняної економіки після зміни економічного становища, спричиненого повномасштабним військовим вторгненням РФ на територію України 24 лютого 2022 року [10]. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2023-2026 роки, що міститься у збірнику розрахований на базі матеріалів, наданих експертами Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України, Національного банку України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Інституту еволюційної економіки, Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України», ДП «Укрпромзовнішекспертиза», Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, Dragon Capital, CASE Україна, ICU та АТ «УКРСИББАНК» [10].

Поступове відновлення економіки України позитивно позначилося на прогнозах експертів щодо її подальших перспектив. Наразі консенсусна оцінка порівняно з попередньою значно покращилася. Так, за прогнозами експертів очікується зростання ВВП у 2023 році на рівні 4,5% (порівняно з попередньою оцінкою 0,3% станом на квітень 2023 року), у 2024 році – рівні 4,2% (3,8% попередня оцінка відповідно) [10, с. 6]. Представимо окремі з прогнозних показників розвитку економіки України у 2024-2026 рр. в табл.1, акцентуючи увагу на медіанних значеннях макроекономічних показників, наданих експертами.

Таблиця 1 – Консенсус-прогноз тенденцій розвитку економіки України у 2024-2026 рр. [10]

Макроекономічні показники	Роки		
	2024	2025	2026
Номінальний ВВП, млрд.грн	7 366,2	8 534,9	9 416,1
Реальний ВВП, %, річна зміна	4,2	5,5	5,5
Індекс споживчих цін (середній за рік), %	109,4	108,5	107,1
Кількість зайнятих економічною діяльністю у віці 15-70 років, млн осіб	12,8	13,0	13,5
Рівень безробіття населення у віці 15-70 років (за методологією МОП), у % до робочої сили відповідної вікової групи	12,2	11,7	11,2
Середньомісячна заробітна плата працівників, грн	18700	21 518	23 889

Зазначимо, що на думку експертів, найбільш значущими серед зовнішніх ризиків для української економіки будуть виступати [10, с. 11]:

упродовж 2023-2026 років: глибока соціалізація значної частини біженців за кордоном із мінімальною ймовірністю їх повернення у майбутньому; послаблення/затримка фінансової підтримки процесів відбудови України зі сторони міжнародних партнерів;

у 2024-2025 роках: суттєве зростання світових цін на продовольство.

Серед внутрішніх ризиків / явищ для вітчизняної економіки найбільш значущими будуть залишатись такі [10, с. 11]:

збереження низької кредитної активності комерційних банків у реальному секторі;

демографічна криза: дефіцит трудових ресурсів – надвеликий відсоток населення, що потребує соціальної підтримки (пенсіонери, діти, інваліди) –гендерний зсув;

зубожіння переважної частини населення;

стрімке посилення трудової міграції за кордон;

значний дефіцит потужності в електроенергетиці (енерготерор).

Значущість розвитку підприємницької діяльності серед важелів управління економікою в умовах воєнного стану та її повоєнного відновлення підтверджується тим, що розвиток підприємництва віднесено до пріоритетних реформ Міністерства економіки України [7]. Також до цих напрямів віднесено розвиток ринку праці, що як вже зазначалось, може бути досягнуто зокрема через сприяння розвитку соціального підприємництва, оскільки воно в тому числі орієнтовано на розширення зайнятості та розширення присутності на ринку праці представників соціально вразливих категорій населення.

Пропонуємо державне реформування підприємництва та ринку праці в Україні розглядати як основу розвитку соціального підприємництва в умовах війни (рис.5), що в свою чергу буде сприяти пожевлення ситуації на ринку праці через створення робочих місць на соціальних підприємствах.

Вважаємо, що місія соціального підприємництва в сучасних умовах безпосередньо корелюється з підтримкою політики соціальної якості, що, на думку академіка НАН України Геєця В.М., враховуючи майбутнє членство України в ЄС, має стати однією з першочергових складових політики відновлення реконструкції української економіки в повоєнний час [1, с. 4]. Дослідник зазначає, що на сучасному етапі превалювати повинні соціоекономічні підходи з використанням управлінського інструментарію політики соціальної якості, характерної макроекономічному підходу [1, с. 6]. З усіх видів підприємницької діяльності, що є ключовим чинником повоєнного відновлення економіки, саме соціальне підприємство за своєю специфікою найбільш активно спроможне підтримувати такі нормативні фактори теорії соціальної якості як соціальна справедливість, солідарність, рівна цінність, людська гідність, екорівновага.

Важливим проявом місії соціального підприємництва в сучасному українському суспільстві є те, що воно як прогресивний вид бізнесу з чітко вираженими соціальними цінностями може слугувати потужним підґрунтям підтримки сучасних пріоритетів соціального розвитку. Дослідники В.І.Костриця та Т.В.Бурлай у своєму дослідженні наголошують, що наразі актуалізується на всіх рівнях питання наслідування соціальних пріоритетів розвитку з тим, щоб ефективно протистояти кризовим впливам, подолати їх негативні наслідки, залікувати отримані «соціальні травми» і не лише забезпечити гідність і якість життя людей, а й уберегти його від сучасних гібридних загроз [1, с. 6]. Як найбільш нагальні вони виокремлюють соціальні пріоритети щодо подолання нерівності, удосконалення національних систем соціального страхування на засадах фінансової стійкості та соціальної якості, а також пріоритети щодо зміцнення соціальних опор економічної безпеки («праця», «пільги», «захист» і «справедливість»), а також забезпечення їх фінансової стійкості) тощо.

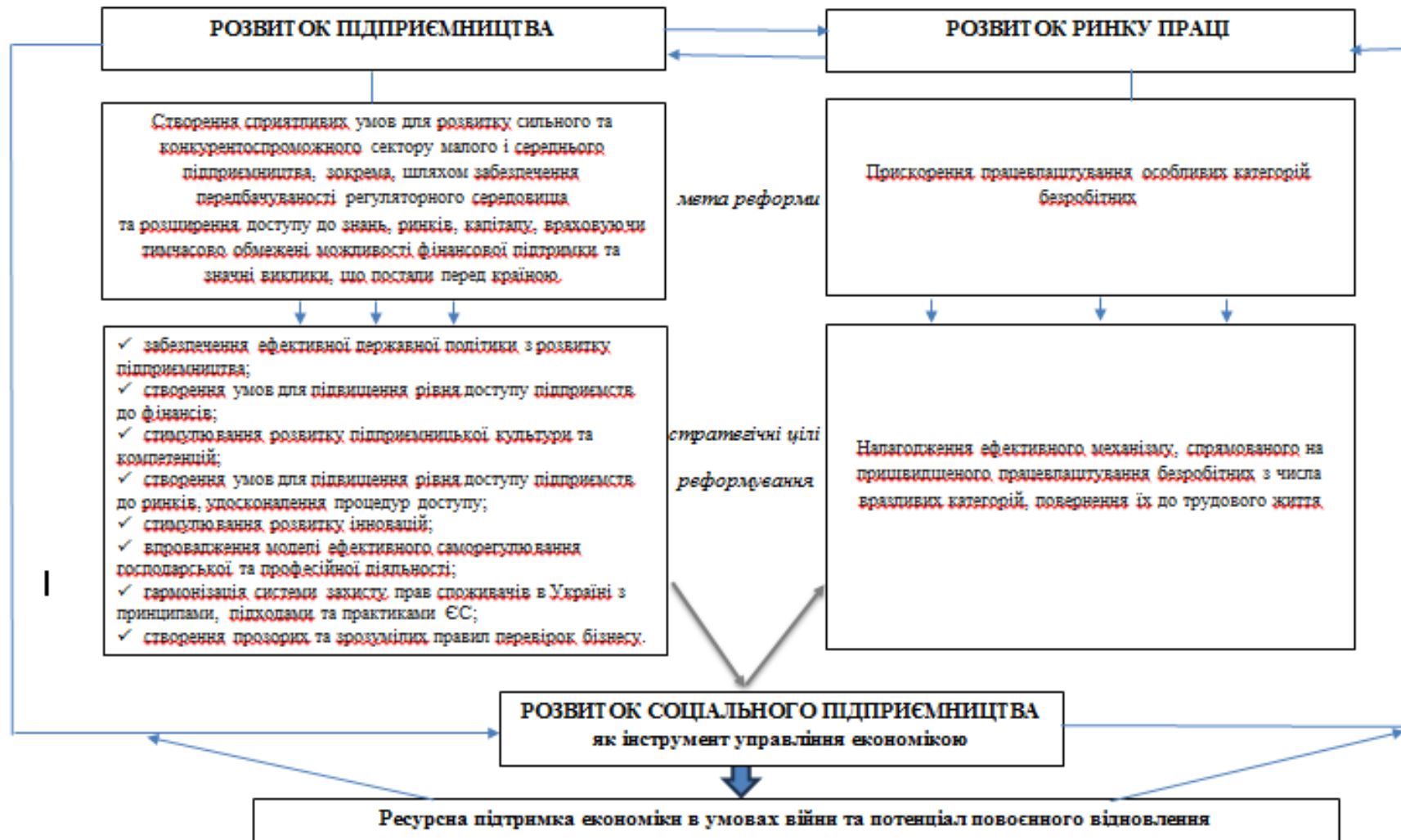

Рисунок 5 - Державне реформування підприємництва та ринку праці в Україні як основа розвитку соціального підприємництва в умовах війни

Джерело: розроблено авторами з використанням матеріалів Міністерства економіки України [7]

А отже, маємо наголосити, що через провадження соціального підприємництва та залучення до цього виду діяльності якомога більш широкого представництва різних соціальних категорій на рівні окремих громад та країни в цілому можуть бути створені умови щодо практичної реалізації названих вище соціальних пріоритетів.

Окремо слід акцентувати, що в умовах війни соціальне підприємництво нерозривно пов'язано із реалізацією державної соціальної політики, оскільки вони мають однакові акценти, а крім того, соціальне підприємництво має потенціал створення додаткових ресурсів для реалізації завдань, що стоять перед соціальною політикою. В окремих випадках, саме соціальне підприємництво здатне вирішити (або принаймні частково вирішити) низку тих соціальних проблем, що в умовах війни державна соціальна політика неспроможна повноцінно розв'язати (забезпечення зайнятості представників окремих соціальних категорій, вирішення специфічних проблем соціального характеру, інтеграція в соціально-економічне життя громади ВПО, ветеранів та інших соціальних груп, тощо). В умовах війни соціальна політика має спрямовуватися в першу чергу на мінімізацію негативних наслідків воєнних дій, передусім, таких як зростання кількості безробітних, безпритульних, переселенців, тобто осіб, які потребують допомоги в умовах руйнування об'єктів виробничої і соціальної інфраструктури [5, с. 63]. Першочерговим завданням соціальної політики, яке актуалізується в умовах ведення воєнних дій, є надання допомоги бідним і малозахисним групам населення, які опинились у складних життєвих обставинах [5, с. 63]. Отже, частина цих завдань може бути вирішена зокрема через застосування підходів щодо створення умов в країні для зростання частки соціальних підприємств та підприємств, які орієнтовані на використання частини прибутку на розв'язання гострих соціальних проблем, обумовлених, зокрема, війною в Україні. Вважаємо, що місія соціального підприємництва в сучасних умовах безпосередньо корелюється з підтримкою політики соціальної якості, що, на думку академіка НАН України Геця В.М., враховуючи майбутнє членство України в ЄС, має стати однією з першочергових складових політики відновлення реконструкції української економіки в повоєнний час [1, с. 4]. Дослідник зазначає, що на сучасному етапі превалювати повинні соціоекономічні підходи з використанням управлінського інструментарію політики соціальної якості, характерної макроекономічному підходу [1, с. 6]. З усіх видів підприємницької діяльності, що є ключовим чинником повоєнного відновлення економіки, саме соціальне підприємництво за своєю специфікою найбільш активно спроможне підтримувати такі нормативні фактори теорії соціальної якості як соціальна справедливість, солідарність, рівна цінність, людська гідність, екорівновага.

Важливим проявом місії соціального підприємництва в сучасному українському суспільстві є те, що воно як прогресивний вид бізнесу з чітко вираженими соціальними цінностями може слугувати потужним підґрунтям підтримки сучасних пріоритетів соціального розвитку. Дослідники В.І.Костриця та Т.В.Бурлай у своєму дослідженні наголошують, що наразі актуалізується на всіх рівнях питання наслідування соціальних пріоритетів розвитку з тим, щоб ефективно протистояти кризовим впливам, подолати їх негативні наслідки, залікувати отримані «соціальні травми» і не лише забезпечити гідність і якість життя людей, а й уберегти його від сучасних гібридних загроз [1, с. 6]. Як найбільш нагальні вони виокремлюють соціальні пріоритети щодо подолання нерівності, удосконалення національних систем соціального страхування на засадах фінансової стійкості та соціальної якості, а також пріоритети щодо зміцнення соціальних опор економічної безпеки («праця», «пільги», «захист» і «справедливість»), а також забезпечення їх фінансової стійкості) тощо. А отже, маємо наголосити, що через

провадження соціального підприємництва та залучення до цього виду діяльності якомога більш широкого представництва різних соціальних категорій на рівні окремих громад та країни в цілому можуть бути створені умови щодо практичної реалізації названих вище соціальних пріоритетів.

Окремо слід акцентувати, що в умовах війни соціальне підприємництво нерозривно пов'язано із реалізацією державної соціальної політики, оскільки вони мають однакові акценти, а крім того, соціальне підприємництво має потенціал створення додаткових ресурсів для реалізації завдань, що стоять перед соціальною політикою. В окремих випадках, саме соціальне підприємництво здатне вирішити (або принаймні частково вирішити) низку тих соціальних проблем, що в умовах війни державна соціальна політика неспроможна повноцінно розв'язати (забезпечення зайнятості представників окремих соціальних категорій, вирішення специфічних проблем соціального характеру, інтеграція в соціально-економічне життя громади ВПО, ветеранів та інших соціальних груп, тощо). В умовах війни соціальна політика має спрямовуватися в першу чергу на мінімізацію негативних наслідків воєнних дій, передусім, таких як зростання кількості безробітних, безпритульних, переселенців, тобто осіб, які потребують допомоги в умовах руйнування об'єктів виробничої і соціальної інфраструктури [5, с. 63]. Першочерговим завданням соціальної політики, яке актуалізується в умовах ведення воєнних дій, є надання допомоги бідним і малозахисним групам населення, які опинились у складних життєвих обставинах [5, с. 63]. Отже, частина цих завдань може бути вирішена зокрема через застосування підходів щодо створення умов в країні для зростання частки соціальних підприємців та підприємств, які орієнтовані на використання частини прибутку на розв'язання гострих соціальних проблем, обумовлених, зокрема, війною в Україні.

Конкретизуючі місію соціального підприємництва в умовах війн слід зазначити, що серед важливих позитивних результатів її реалізації в умовах війни та на етапі повоєнного відновлення економіки України дослідники визначають такі [2]:

1. Допомога у подоланні соціальної ізоляції, зокрема, працевлаштування людей з обмеженими фізичними та психічними можливостями, безробітних, представників груп ризику.
2. Знаходження нових шляхів для реформування державних соціальних послуг.
3. Залучення громадян до участі у соціальних ініціативах на волонтерських засадах, об'єднання громад навколо соціальних проблем.
4. Поява нових видів соціальних послуг, які залишаються поза увагою звичайного бізнесу у зв'язку з малопробитковістю, непопулярністю, відсутністю належної професійної підготовки.
5. Більш ефективне використання наявних ресурсів регіону у вирішенні соціальних проблем.
6. Зниження навантаження на місцеві бюджети у вирішенні соціальних проблем (актуально в умовах хронічного дефіциту бюджетних коштів).

Висновки. Соціальне підприємництво в умовах війни може виконувати важливу місію, спрямовану на розв'язання соціальних проблем та поліпшення умов життя тих груп населення, які постраждали від війни, одночасно підвищуючи рівень ділової активності та економічної стабільності. Глобально місія соціального підприємництва в умовах війни проявляється через такі аспекти:

забезпечення економічної стійкості: Соціальні підприємства можуть грати важливу роль у відновленні економіки під час та після війни. Шляхом створення тривалих, стійких робочих місць та розвитку підприємництва вони сприяють

економічному відновленню та зменшенню безробіття;

сприяння соціальній інтеграції: Соціальні підприємства та підприємці можуть активно залучати вразливі соціальні групи, такі як внутрішньо переміщені особи, ветерани, сім'ї загиблих тощо, до виробництва товарів та послуг;

надання соціальних послуг (у т.ч тих, які в даний момент часу держава не спроможна забезпечувати): соціальні підприємства можуть фокусуватися на наданні різноманітних соціальних послуг, таких як освіта, медична допомога, консультації тощо, для тих, хто потребує особливої уваги під час та після війни;

Крім того, окремих тип соціальних підприємств через свою місію спроможний підтримувати й екологічну відповідальність, що також є надзвичайно важливим в умовах зростання шкоди військових дій навколишньому середовищу (діяльність соціальних підприємств може включати в себе екологічно відповідальні практики, такі як відновлення екосистем, реабілітація зруйнованих територій та утримання стійкого сільського господарства тощо).

Узагальнюючи, зазначимо, що соціальне підприємництво в умовах війни може виступати як каталізатор позитивних соціально-економічних змін, сприяючи відновленню економіки, соціальної сфери та покращенню умов й якості життя тих громадян, хто потрапив під вплив війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Геєць В.М. До питання теорії і практики політики соціальної якості в повоєнній Україні. *Економіка України*. 2023. № 4. С. 3-22. <https://doi.org/10.15407/economukr.2023.04.003>
2. Горбенко А. Особливості розвитку та переваги соціального підприємництва. URL: <http://iqholding.com.ua/articles/osoblivosti-rozvitku-ta-perevagi-sotsialnogo-pidpri%D1%94mnitstva>
3. Каменко І., Виговська-Каменко Т. Соціальне підприємництво як відповідь суспільства на соціальні потреби. URL: https://biz.ligazakon.net/interview/205014_sotsalne-pdprimnitstvo-yak-vdpovd-susplstva-na-sotsaln-potrebi
4. Костиця В.І., Бурлай Т.В. Сучасні пріоритети соціального розвитку: вплив глобальних трансформацій і завдання України (по)воєнного періоду. *Економіка України*. 2023. № 4. С. 97-116. <https://doi.org/10.15407/economukr.2023.04.097>
5. Літинська В.А. Особливості соціальної політики в умовах воєнного стану. *Економіка України*. 2023. № 1. С. 61-73. <https://doi.org/10.15407/economukr.2023.01.061>
6. Моніторинг основних подій в економіці України, листопад 2023. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=5e402aa9-af59-4203-8e49-fcc2ac67476e&title=MonitoringOsnovnikhPodiiVEkonomitsiUkraini-listopad2023->
7. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua>
8. Постанова Кабінету міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179 “Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року” (зі змінами від 21.04.2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25>
9. Соціальне підприємництво в Україні: економіко-правовий аналіз. URL: https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2021/07/legal-report-in-ukraine_ukrainian_1.pdf
10. Україна: відновлення та перспективи зростання консенсус-прогноз. Міністерство економіки України. № 56, жовтень 2023. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=767c9944-87c0-4e5a-81ea-848bc0a7f470&tag=Konsensus-prognoz>

REFERENCES

1. Heiets V.M. Do pytannia teorii i praktyky polityky sotsialnoi yakosti v povoiennii Ukraini. *Ekonomika Ukrainy*. 2023. № 4. S. 3-22. <https://doi.org/10.15407/economukr.2023.04.003>
2. Horbenko A. Osoblyvosti rozvytku ta perevahy sotsialnogo pidpriemnytstva. URL: <http://iqholding.com.ua/articles/osoblyvosti-rozvitku-ta-perevagi-sotsialnogo-pidpri%D1%94mnitstva>
3. Kamenko I., Vyhovska-Kamenko T. Sotsialne pidpriemnytstvo yak vidpovid suspilstva na sotsialni potreby. URL: https://biz.ligazakon.net/interview/205014_sotsalne-pdprimnitstvo-yak-vdpovd-susplstva-na-sotsaln-potrebi
4. Kostytsia V.I., Burlai T.V. Suchasni priorytety sotsialnogo rozvytku: vplyv hlobalnykh transformatsii i zavdannia Ukrainy (po)voiennoho periodu. *Ekonomika Ukrainy*. 2023. № 4. S. 97-116. <https://doi.org/10.15407/economukr.2023.04.097>
5. Litynska V.A. Osoblyvosti sotsialnoi polityky v umovakh voiennoho stanu. *Ekonomika Ukrainy*. 2023. № 1. S. 61-73. <https://doi.org/10.15407/economukr.2023.01.061>
6. Monitorynh osnovnykh podii v ekonomitsi Ukrainy, lystopad 2023. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=5e402aa9-af59-4203-8e49-fcc2ac67476e&title=MonitoringOsnovnykhPodiiVEkonomitsiUkraini-listopad2023->
7. Ofitsiinyi sait Ministerstva ekonomky Ukrainy. URL: <https://www.me.gov.ua>
8. Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy vid 3 bereznia 2021 r. № 179 “Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ekonomichnoi stratehii na period do 2030 roku” (zi zminamy vid 21.04.2023 r.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25>
9. Sotsialne pidpriemnytstvo v Ukraini: ekonomiko-pravovyi analiz. URL: https://eunighbourseast.eu/wp-content/uploads/2021/07/legal-report-in-ukraine_ukrainian_1.pdf
10. Ukraina: vidnovlennia ta perspektyvy zrostannia konsensus-prohnoz. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. № 56, zhovten 2023. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=767c9944-87c0-4e5a-81ea-848bc0a7f470&tag=Konsensus-prohnoz>